

KESKKONNAAMET

AASTA 2021 TEGIJAD LOODUSES

Keskkonnaameti keskkonnahariduse büroo
2021

1962

1968

1992

2018

2018

2007

AASTA LOOM

2013	hunt
2014	viigerhüljes
2015	metssiga
2016	mäger
2017	metskits
2018	ilves
2019	kobras
2020	nahkhiir

kodu- ja rändrott

ROTT

*(Rattus rattus ja
Rattus norvegicus)*

Koduroti ja rändroti levila

- Mustrott ehk kodurott
- Looduslik leviala India
- 13. sajandil jõudis Eestisse
- Tänapäeval levinud Kagu-Eestis

Foto: Vladimír Motyčka

- Pruun rott ehk rändrott
- Looduslik leviala Kesk-Aasia või Hiina
- Eestisse jõudis 18. sajandil
- Levinud kogu Eestis

<https://professionalpestmanager.com/rodents/norway-rat-brown-rat/>

Koduroti ja rändroti erinevus

KODUROTT

- Kasvult väiksem ja saledam
- Kõrvad ning silmad suuremad rändroti omadest
- Nina teravam
- **Saba pikem kui loom ise**
- Karv on läikiv

Foto: Eric Isselee

RÄNDROTT

- Keha suurem ja jässakam
- Kõrvad ja silmad väiksemad
- Nina tõmbim
- **Saba lühem kui loom ise**

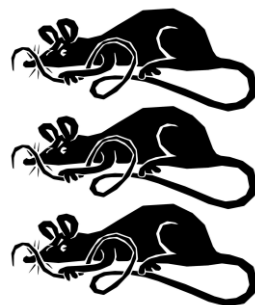
Foto: Cyril Ruoso

Kodu- ja rändrott

Toit: Kodurott eelistab taimetoitu, rändrott liha.

Paljunemine: Kodurott sigib 2-6 korda aastas ja järglasi 7-12 poega. Rändrott sigib vabas looduses vaid soojal aastaajal. Elades ehitistes aasta ringi. Pesakonnas keskmiselt 8-10 poega.

Eluviis: [Kodurott](#) on hea ronija ja eelistab elada pööningul või lakas. Rändrott on osavam ujumises, kaevamises ning eelistab elada keldrites ning tunnelites.

„Rotiaasta“. Aasta looma vapp. Asko Künnap

Rott ja inimene

- **Kahjulikkus:** rott peetakse inimesele kõige kahjulikumaks näriliseks.
- Ta hävitab ja saastab toiduaineid ning närib hooneid ja mööblit. Ta on peamine katku levitaja. Lisaks levitab ta veel ligi kolmekümme muud haigust.
- **Kasvatamine ja kasutamine:** loomaaedades kasvatatakse rotte toiduks teistele loomadele. Rändrotti kasutatakse laboriloomana ja lemmikloomana. Kodurotti ei ole õnnestunud kodustada.

AASTA LIND

1995	rukkirääk
2015	viu
2016	rasvatihane
2017	turteltuvi
2018	metsis
2019	öösorr
2020	tuttpütt

Pildi autor: Kalmer Lehepuu

KULDNOKK
(*Sturnus vulgaris*)

Kuldnoka välimus

- Musta sulestiku ning kollase nokaga kevadekuulutaja
- Kuldnoka sulestik on emas- ja isaslinnul erinev
- Isaslinnul on pesitsusajal rohekasvioletselt läikiv sulestik ja tema nokatüvik sinakat tooni
- Emaslinnul on rohkemate ning suuremate tähnidega ja nokatüvik valkja tooniga

ISASLIND, foto: Rainer Toberluts

EMASLIND, foto: Kalmer Lehepuu

Kuldnoka puhkesulestik

- Pärast pesitsusperioodi, juunis, kuldnokad sulgivad
- Puhkesulestikus kuldnokad on kollakasvalgete tähnidega ja nokk on neil hoopis musta värvi

Foto: Uku Paal

Pesitsemine

- Kuldnokk teeb oma pesa rähnide raiutud puuõõnde, müürides olevatesse aukudesse või inimeste poolt valmistatud pesakastidesse.
- Pesa ehitamiseks kasutavad vanalinnud kuivi kõrsi, samblikke, puukoort ja teiste lindude sulgi.
- Aprilli lõpus- mai alguses muneb emaslind pessa 4-7 helesinist 3x2 cm suurust muna.
- Pojad kooruvad 11-12 päeva pärast haudumisega alustamist.
- Vanalinnud toidavad poegi vihmausside ja putukatega.

Foto: Margus Ots

Kuldnoka pojad esimestel elupäevadel, nokad avali toitu ootamas.

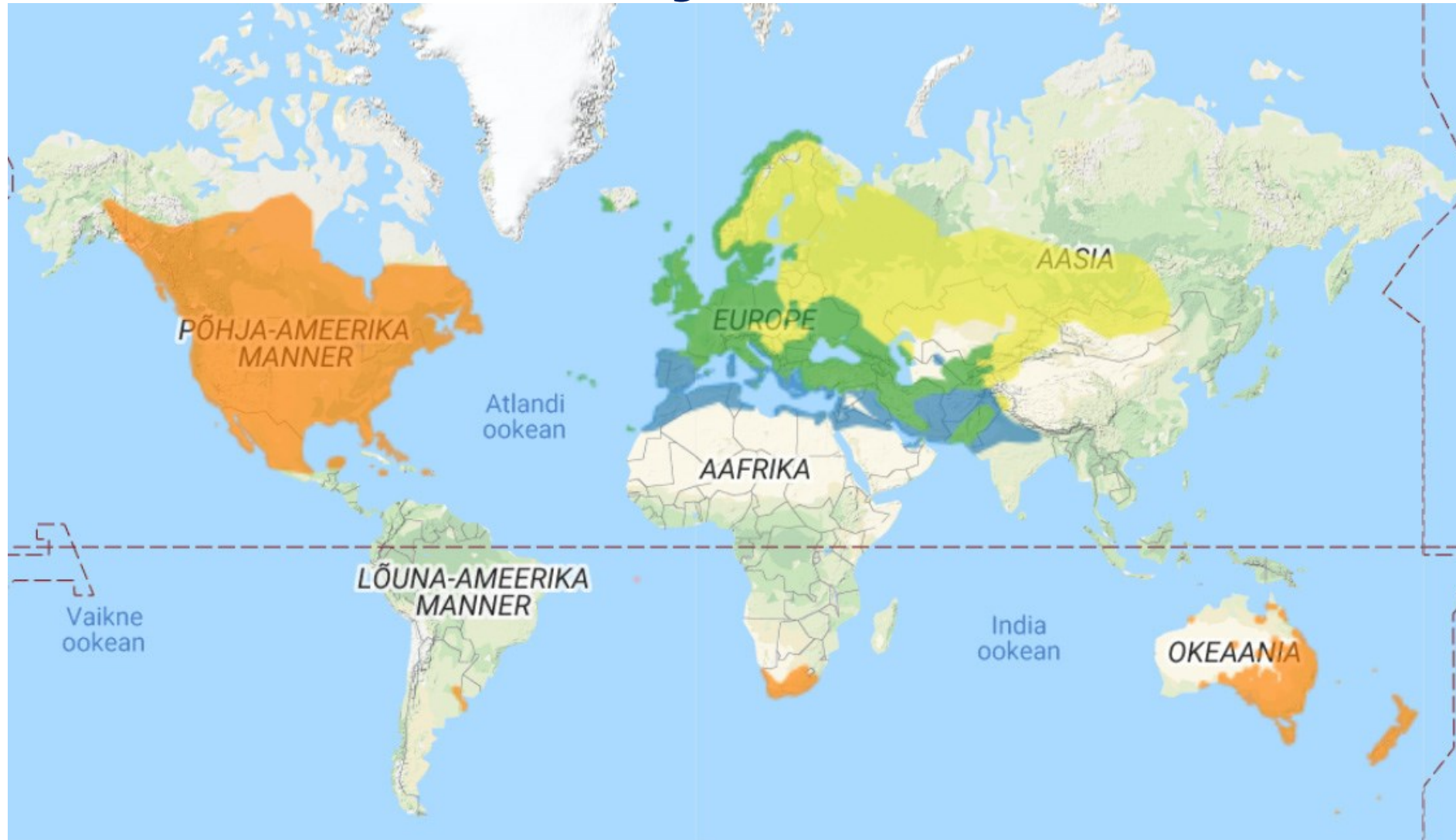
Foto: Margus Ots

Pesast lahkuvad kuldnokapojad on tagasihoidliku sulestikuga, et noor lind ei oleks nii silmapaistev kiskjatele

Foto: Kadi Külm

Pesitsus- ja talvitusala

Pesitsusala ja talvitusala (kuldnokk on aastaringsest kohal)	Talvitusala
Pesitsusala (kuldnokk alal ei talvita)	Introdutseeritud (kuldnokk on inimese poolt sisse viidud)

Infokillud kuldnoka kohta

- Kuldnoka lennukiirus võib olla kuni 75 km/h – ta on värvuliste hulgas üks kiiremaid lendajaid. Kuldnoka lend on sirgjooneline, ilma laperduste ja üles-alla lainetusteta. Maapinnal seevastu liigub kuldnokk sammudes.
- Kuldnoka vaheldusrikas laul imiteerib paljude teiste linnuliikide häälistsusi – näiteks karmiinleevikest, suurkoovitajat, sookurge. Ta suudab jäljendada ka konna krooksumist, ukse kriiksumist, kassi näugumist, mootorratta käivitamist.

Kuldnokkade häälistsused <https://eoy.ee/kuldnokk/aasta-lind/kuldnokk>

Foto: Shutterstock

Foto: Shutterstock

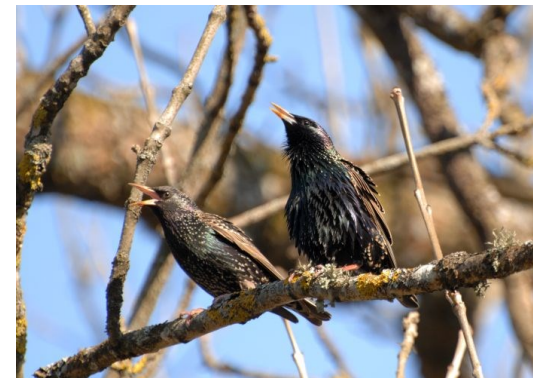

Foto: <https://terekevad.ee>

Kuldnoka arvukus

- 19. sajandi alguses oli kuldnokk Eesti aladel vähearvukas
- 19. sajandi teisel poolel kuldnoka arvukus tõusis tänu pesakastide ülespanemisega

- 20. sajandi teisel poolel (1970-1980. aastatel) kuldnoka arvukus langes intensiivse põllumajanduse ja maakasutuse muutumise tõttu

- 20. sajandi lõpust on kuldnoka asurkond Eestis taastunud
- Eestis pesitseb kuldnokki hinnanguliselt 200 000-250 000 paari

AASTA KALA

2019	jõesilm
2020	lõhe

Pildi autor: Aimar Rakko

HARILIK HAUG

(Esox lucius)

Haug

- Rahvapärased nimed: avi, jõekirjak, nälg, veteröövel
- Keha on pikk, selja- ja pärakuuim sabauime lähedal
- Ninamik pikk (pardinoka taoliselt lamenenud)
- Suur suu- alalõualuudel 10-20 kihva, suulaes mitmeid väikseid hambaid, mis ei lase saagil suust pääseda
- Selg tumeroheline, küljed heledamad, kaetud kollakate triipudega ja kõht valge või kollakas
- Eesti vetest püütud suurim haug kaalus 25,5 kg ja oli 1,75 m pikk

Haugi hambad.
Foto: fao.org/fishery

Foto: <https://forum.fishing-mania.com/>

Haugi elukoht

- Laialt levinud magevees ja nõrga soolsusega riimvees
- Eesti sisevetes kõige laiema levikuga kalaliik
- Rohkelt leidub teda ka Väinameres
- Eelistab hoiduda kalda lähedale varjumist võimaldavate veetaimede vahele

Haug ei ole olnud enne kala. Ta on olnud metsas hunt. Aga kui kurat teinud hundi, siis haug vihastand ja läind vette (Ruila).

[VIDEO](#)

- **Sigimine:** oluline on kõrge veeseis
- Kudemine algab jäämineku ajal (vee t° 4-6 °C)
- Kudemise kestvus on 3-4 nädalat
- Marjaterad on helekollased (läbimõõduga 2,2-2,8 mm)
- Kooruvad vastsed kinnituvad esmalt veetaimede külge, seejärel hakkavad toitu otsima
- 1,5-2 cm pikkustena võivad haarata ja neelata teiste kalade vastseid
- Maimuks moondumine 3-4 nädalat pärast koorumist

Haugi marjaterad. Foto: alamy.com

Toitumine:

- Esimestel elukuudel sööb zooplanktonit, putukavastseid jt veeselgrootuid
- Põhitoit täiskasvanuna on ahven, särg, kiisk, tint ja räim
- Saaki püüab varitsedes, välkkiire sööstuga
- Kõige intensiivsem toitumine toimub kevadel pärast kudemist ja suve teisel poolel. Talvel sööb vähe, kudemisajal üldse mitte

Haugi toit:
kiisk, särg, ahven

https://www.matsalu.ee/teejuht/wikiet/sarg_id78/

Foto: Salmo Fishing Estonia

Haugi püük

- Haugi püügil alammõõt on 45 cm (ninast sabauime lõpuni)

Püügikeelujad

Peipsi, Lämmi- ja Pihkva järves	Võrtsjärv ja teised siseveekogud
1. aprill – 5.mai	13. märts – 30.aprill

Foto: www.kalaportaal.ee

AASTA LIBLIKAS

2014	päevapaabusilm
2015	hiidkaruslane
2016	mustlaik-apollo
2017	sini-paelöölane
2018	pääsusaba
2019	kuslapuu-sõrmiktiib
2020	teelehe- mosaiikliblikas

Foto: Wikimedia Commons/Nick Goodrum

HARILIK PÄEVAKOER
(*Arctia caja*)

Harilik päevakoer

- Eestis tavaline ööliblikas
- Tiibade siruulatus 5-6 cm
- Väga värvikirevad ja varieeruva mustriga
- Keha sisaldab närvimürke
- Röövikute karvad on raske neelata ja sisaldavad sipelghapet
- Röövikut puutudes tekib inimesele nõgeslööve
- Liblika [areng](#)

Foto: Palsi talu, FB

Foto: Uku Paal

AASTA PUU

1996	kadakas
1996	kuusk
2015	kukerpuu ja kikkapuu
2016	kuslapuu (harilik ja sinine kuslapuu)
2017	viirpuu
2018	laukapuu
2019	kibuvits
2020	harilik kuusk

Foto: <https://www.loodusajakiri.ee>

HARILIK KADAKAS
(Juniperus communis)

Harilik kadakas

- Põõsakujuline- kuni 15 m kõrge
- Võib elada mitmesaja aastaseks – teada olevalt vanim kadakas 860 aastat
- Tugev, sitke ja pehkimisele vastupidav puit
- Kasvab erinevatel maastikel- loopealsetel, soodes ja männimetsas
- Kahekojaline: emas- ja isaskäbid
- Marikäbid- esimesel aastal käbid rohelised, teise aasta lõpus sinakasmustad

Foto: Arto-Randel Servet

Foto: Valju Aloel

Kasutamine

- Ilupuudena haljastuses
- Vürtsid
- Maitseained
- Siirup
- Eeterlikud õlid
- Puidust tooted
- Alkohol

www.selver.ee

<https://arhiiv.saartemaal.ee>

<https://sivona.ee/toode/loikelaud-alus-kadakas/>

Sabiina kadakas
www.calmia.ee

AASTA ORHIDEE

2010	punane tolmpea
2015	kärbesõis
2016	tumepunane neiuvaip
2017	harilik muguljuur
2018	kaunis kuldking
2019	lehitu pisikäpp
2020	soo-neiuvaip

Foto: www.orphidee.ee

VÄIKE KÄOPÕLL (LK II)
(Neottia cordata)

Väike käopõll

Levik: hajusalt üle Eesti

Kasvukoht: soostuvates kuuse- ja männisegametsades

Välimus: 10 cm pikkune, õied on rohekaspunakad, lehti kaks

Ohud: soode kuivendamine, turba kaevandamine, vanade metsade raie, tallamine

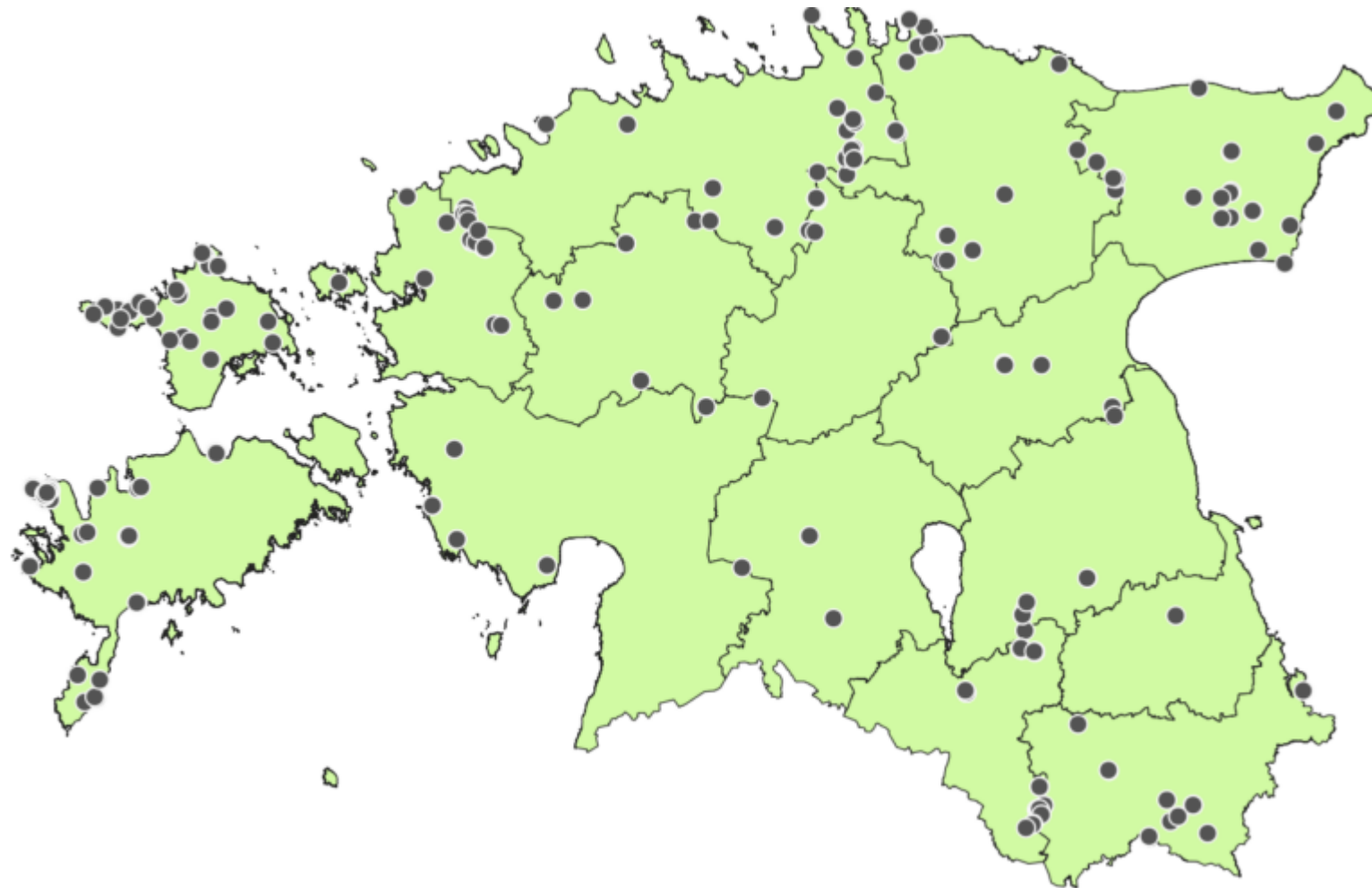

Foto: Ülle Jõgar

Foto: Arto-Randel Servet

Väikese käopõlle leiukohad (Keskkonnaregister, 19.11.2020)

AASTA SEEN

2017	kukeseen
2018	tuletael
2019	soomustindik
2020	Alpi põdrasamblik

Foto: Lääne Elu

LILLA KÜBARNARIK (LK I)
(Hydnellum fuligineoviolaceum)

Lilla kübarnarmik

- Levinud ainult Saaremaal, Vormsil ja Hiiumaal
- Kasvab loo- ja nõmmemetsades
- Leiukohti Eestis alla kümne-
l kaitsekategooria ehk range kaitse
all
- Narmastel arenevad seeneosad,
mille abil seen levib
- Viljakeha on tumesinist või lillakat
toon
- Värskeid viljakehi leiab ainult
septembris ja oktoobris

Foto: Vello Liiv

Kübarnarmiku teisi liike

Must narmik noores eas

Liit-kübarnarmik

Sinakas kübarnarmik

Pecki kübarnarmik

AASTA SAMMAL

2017	harilik karusammal
2018	harilik laanik
2019	Wulfi turbasammal
2020	Harilik valvik

Foto: Silvia Pihu

HARILIK LEHVIKSAMMAL
(Ptilium crista-castrensis)

Harilik lehviksammal

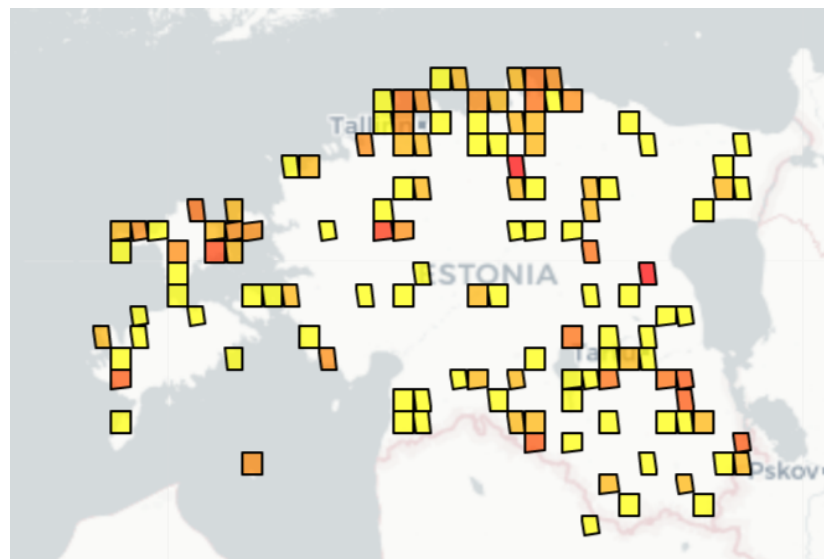
Välimus: heleroheline, sõnajalga meenutav, kuni 10 cm kõrgune, kaardunud lehed, mille vahele kogub sammal tagavaraks vett.

Kasvukoht: üle Eesti, niisketes toitainerikastes okasmetsades

Foto: Silvia Pihu

Lehviksambla esinemine Eestis
Elurikkus.ee

AASTA MULD

2014	leostunud muld
2015	paepealne muld
2016	rabamuld
2017	leetmuld
2018	näivleetunud muld
2019	madalsoomuld
2020	erodeeritud muld

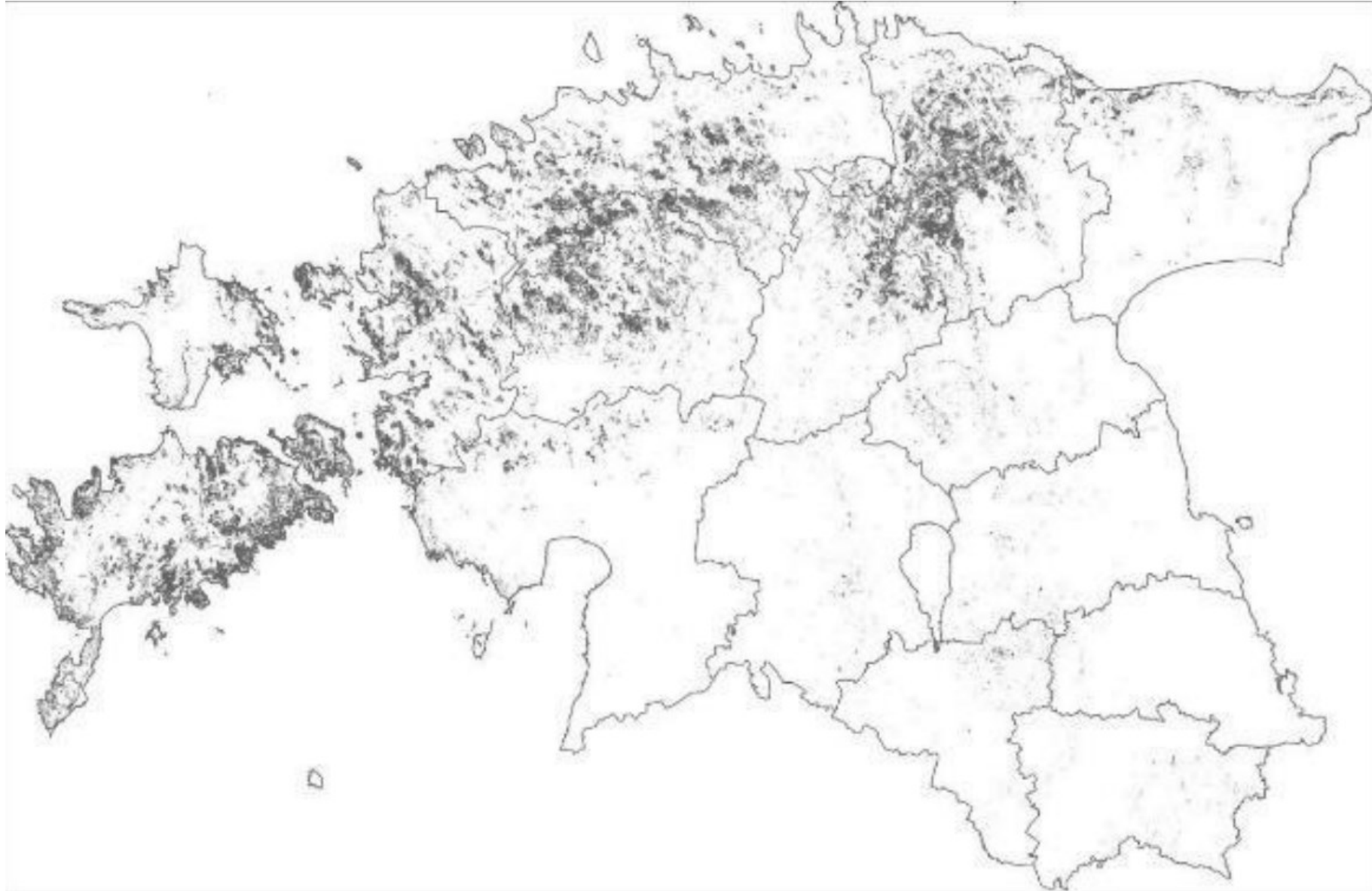
Foto: Eesti Maaülikool

RÄHKMULD

Rähkmuld

- Levikuala: Põhja- ja Loode-Eesti ja saared. Piiratult leidub ka Otepää ja Haanja kõrgustikul
- Rähkmullad moodustavad 4,7% kogu Eesti mullastikust ja 9% põllumaast
- Kujunenud lubjarikastel lähtekivimitel
- Viljakus varieerub väga, sõltudes kivide sisaldusest ja huumuskihi tusedusest
- Põllumaad on raskesti haritavad ja põuakartlikud kui rähka on palju
- Looduslikel aladel ja puisniitudel on rohttaimestik liigirikas
- Sõna „rähk“ tuleneb teravaservaliste karbonaatsete väikekivide nimetusest

Rähkmuldade levikukaart

KESKKONNAAMET

Aitäh!

Hoia, mida armastad!

Aasta lind on kuldnokk

Kuldnokk (*Sturnus vulgaris*) on Eestis tavaline kultuurmaastikes elav haudelind. Täpilise musta sulestiku ja kollase nokaga lind on suluspesitseja, kes asustab meelsasti pesakaste. Linnu eriline jälgendamisoskus kajastub tema mitmekesises laulus. Aprilli lõpus - mai alguses muneb emaslind pessa 4-7 helesinist muna, mida hauvad mõlemad vanalinnud. Pojad kooruvad 11.-12. päeval ja lahkuvad pesast kolmanda elunädala lõpus. Põhitoiduks on putkad, kuid sööb ka pungi ja marju. Kuldnokk saabub märtsis ja lahkuab novembris. Maapinnal liiukse kuldnokk kõnnib, muustrastas aga hüppab. Lisainfo: FestiOrnitoloogiaühing

Harilik kadakas (*Juniperus communis*) kasvab Eestis tavaliselt põõsakujuulise okaspuuna. Kadakas on kahekojaline taim, isas- ja emaskäbid arenevad eri taimedel. Marikäbid, tavakeeles kadakamarjad valmivad 2. aastal. Emaskadakal on seetõttu korraga rohelised ja kõvad sama aasta ning sinakasmustad ja pehmed eelmise aasta viljad. Kadakat kasutatakse tarbepuuna ja marjaandjana. Kadakamarjad on

Aasta puu on harilik kadakas

tunnustatud meditsiinis söögiisu tekitajana ja köharavis, samuti kulinaarias. Kadakas oli 1996. aastal esimene aasta puu, mõtte algatajaks Viktor Masing. Kadakas on sagedasem Lääne-Eestis ja saartel, hajusalt kasvab üle Eesti. Lisainfo: loodusajakiri.ee

Aasta loom on kodu- ja rändrott

Kodu- ja rändrott (*Rattus rattus* ja *Rattus norvegicus*) on sarnase välimusega närilised. Koduroti silmad ja kõrvad on suuremad kui rändrotil ja muudavad ta välimuse meeldivamaks. Kodurotid saabusid Eestisse 13. sajandil, agressiivsemad rändrotid 18. sajandil. Praegu elab kodurott vaid Kagu-Eestis. Taimetoitu eelistav kodurott on osav ronija ja elab aidas, põõningul. Rändrott ehk võhr eelistab loomset toitu ning elab pigem keldris ja torustikes. Rändrott sigib aastaringset, kodurott märtsist oktoobrini. Inimkaaslejatena tekitavad rotid palju kahju toiduainete rikkumise ja haiguste levitamisega. Rändrotist on aretatud laborirott, keda peetakse ka lemmikloomana. Lisainfo: looduskalender.ee

Väike käöpõll (*Neottia cordata* syn. *Listera cordata*) kasvab hajusalt üle kogu Eesti mitmesugustes niisketes metsades. Väikese käöpõlle lehed on paaris, südamekujuulised ja sõrmeotsasuured. Väikesed, tavaliselt 7-20 cm pikkused orhideed õitsevad maist juulini. Õied ja õievarred on kollakasrohelistes rohekate ja veinpunaste toonideni. Hõredapoolses õisikus on 5-20 õit, mida tolmeldavad sääsed ja väikesed kärbsed. Väike käöpõll on II kaitsekategoorias, teda ohustab metsamajandus, eelkõige vanade metsade raie ja kuivendustööd. Lisainfo: orhidee.ee

Aasta liblikas on harilik päevakoer

Harilik päevakoer (*Arctia caja*) on karuslaste sugukonda kuuluv ööliblikas, keda kohtab juulis-augustis avamaastikel, metsaservades ja võsastikes üle Eesti. Tavaolekus pole erksavärvilised tagatiivad nähtavad. Sõrme pikkuseid tumedaid ja tihedakarvaseid röövikuid kohtab päevase ajal kevadest juunini ja sügisel. Rööviku toiduks on erinevate puude lehed ja rohttaimed. Enne nukkumist kestub röövik viis korda. Nukust kooruva valmiku (liblika) tiibade sirulaius on 52-70 mm. Talvitub röövikuna. Lisainfo: elunikkus.ee

Harilik lehviksammal (*Ptilium crista-castrensis*) on välimuselt üks Eesti ilusamaid sambraid. Oma korrapärasusega meenutab ta sõnajalga või linnusulge. Teiste sammaldede koos kasvades eristub lehviksammal ka oma heledama värvuse poolest. Erkroheline lehviksambla varte ja okste otsad on sirbitaoliselt kõverdunud. Käega katsudes tundub sammal jäigana, meenutades tärgetatud pitsi. Lehviksambla kõrgus on keskmiselt 10 cm. Ta kasvab niisketes, poolvarjulistes okasmetsades ja on levinud üle Eesti. Lisainfo: FestiSamblasõbrad

Aasta seen on lilla kübarnarmik

Lilla kübarnarmik (*Hydnellum fuligineoviolaceum*) on varasemalt tuntud kui lilla põdramokk. Valdavalt pruunikas kübara on näha tumesiniselt tooni. Kübara alapinnal on pruunikad või sinakad narmad, millel arenevad eosed. Seent on leitud vaid Hiiumaal, Saaremaal ja Vormsil, teada on vähem kui 10 leiukohta. Seen kasvab okaspuude ligiduses loo- ja nõmmemetsades ning viljakehi võib leida septembris-oktoobris. Lilla kübarnarmik on I kaitsekategoorias, seega jäta tema viljakehad korjamata. Lisainfo: FestiMükoloogiaühing

Aasta sammal on harilik lehviksammal

Haug (*Esox lucius*) on levinud kala rannikumeres, pea kõikides meie järvedes ja enamikes jõgedes. Röövtoiduline ja aega veetaimede vahel saaki varitsedes. Välikäär sөөstuga ründab ta peamiselt väiksemaid kalu, suuremad haugid söövad ka veeline, konni ja pisilimetajaid. Kudemiskohana eelistavad haugid peale jäälagunemist suurveest ülejutatud alasid, siis on haugide püük keelatud. Eestlastele on haug kala, keda austatakse lugedes ja hinnatakse toidulaual. Alamõõt haugi püügil on 45 cm, hobikalastaja võib püüda 5 haugi ööpäevas. Lisainfo: kalapeedia.ee

Aasta kala on haug

Rähkmuld on kivine, ent viljakas. See on lubjakivirikastel lähtekivimitel kujunenud neutraalse reaktsiooniga ja toitainerikas mullatüüp. Sõna „rähk“ tuleneb teravaservaliste karbonaatsete väikekivide nimetusest. Mulla kesk- või allosas võib esineda ka paekivi. Rähkmullal võib olla nii metsa, põllu- kui rohumaad. Suur rähkmuldade viljakuse varieerumine sõltub kivide sisaldusest ja huumuskihi tusedusest. Rähkmullad moodustavad 6,3% kogu Eesti mullastikust ja 11,1% põllumaast. Rähkmuldade peamine levikuala on Põhja- ja Looe-Eesti ning saared. Lisainfo: FestiMullateaduse Selts

Aasta muld on rähkmuld